

Ігор БРИНДАК, викладач

Якщо поглянути на карту Португалії, то відразу видно, що це невелика держава, розміщена на південно-західній частині Іберійського півострова. Із заходу і півдня її омиває Атлантика, а з півночі й зі сходу її єдиним сусідом є набагато більша за розмірами Іспанія. Як ви думаєте, дорогі читачі, враховуючи різницю в розмірах території і в кількості населення, упродовж історії в сусідній Іспанії не знаходилися люди, які б хотіли запропонувати португальцям «братське об'єднання»? Знаходилися. І неодноразово португальцям доводилося відстоювати свою незалежність.

Але про все по порядку. Отож, 711-й рік. Іберійський півострів, яким перед тим володіли вестготи, захоплюють араби. А вже через вісім років розпочинається Реконкіста – визвольна боротьба іспанців проти арабського панування, яка тривала аж до 1492 року. Саме тоді Іберійський півострів був цілковито звільнений від мусульман. Однак для проголошення державності іспанці не чекали визволення цілої території. Поступово витісняючи арабів, вони на звільнених землях будували укріплення і проголошували спочатку невеликі держави, які пізніше об'єднувалися у королівства. Перелом у Реконкісті настав усередині XIII-го століття. Тоді на території сучасної Іспанії існувало вже три держави: Королівство Леон і Кастилія, Королівство Арагон і арабський Гранадський Емірат.

А що ж на цей час було з Португалією? Варто зауважити, що на початку Реконкісти назви «Португалія» ще не існувало. Була Лузитанія, яку також захопили араби і де теж розпочалася визвольна боротьба. Правда, слід визнати, що протягом тривалого часу лузитанці воювали в союзі з іспанцями. У 868 році галісійський граф і васал леонського короля Вімара Переш відвоював у арабів місто, яке місцеві жителі називали Кале (не плутати з однойменним містом у Франції), а римляни називали його Портус, що буквально означає «порт». І об'єднану назву Переш дав своїм земельним володінням – графство Портукале, від якої згодом і пішла назва цілої держави. А як осідок граф Переш збудував собі недалеко від Порту замок, який з часом перетворився у місто. І від імені засновника воно спочатку називалося Вімарайнш, а пізніше – Гімарайнш. Власне, Гімарайнш і став першою столицею Португалії. Варто додати, що, крім Реконкісти, графство Портукале ще упродовж тривалого часу було змушене захищати себе від нападів вікінгів з моря.

У 1139 році граф Афонсо Енрікеш після перемоги над арабами під Оуриком коронувався. Було проголошено королівство Португалія. Правда, остаточно всіма європейськими монархами воно було визнане аж у 1179 році. У 1147 році вже король Афонсо Перший відвоював у арабів Ліссабон, куди було перенесено столицю. Ще сто літ тривала португальська Реконкіста, і країна оформилася приблизно у сучасних кордонах.

На межі XIV-XV століть Португалія мало не втратила свою незалежність через агресію сусіднього королівства, яке називалося Леон і Кастилія (об'єднаної Іспанії, як ми знаємо, ще не було). Власне, про події тих років йтиметься нижче. У 1383 році помер португальський король Фердинанд Перший. Дітей чоловічої статі у нього не було, а дочка Беатріс була одружена з кастильським королем Хуаном Першим. І останній оголосив свої претензії на ліссабонський престіл, а заодно й бажання приєднати Португалію до свого королівства. Виникла велика загроза для Португалії втратити незалежність.

Тимчасово функції регентки держави виконувала вдова Фердинанда Першого Леонора Теллеш Менезеш. Але згідно із законами Салічної правди коронуватися на престол вона не могла. Терміново були скликані кортеси (дворянський парламент), які постановили передати корону зведеному братові Фердинанда Першого Жуану де Авісу, що був нешлюбним сином короля Педро Першого і Терези Лоуренго. Оскільки він був незаконно родженим, частина знаті відмовилася визнавати його за короля. І цим, власне, скористався, Хуан Перший Кастильський. Він вирішив ввести у Португалію військо і силою зброї змусити цей народ визнавати його королем. І саме тоді на історичній арені з'являється святий Нуно Альвареш Перейра.

Народився майбутній святий 24 червня 1360 року в селі Сернаші біля Лісабону. Він був нешлюбним сином аристократа Альваро Гонсальвеша Перейра. У незаконно роджених дітей на той час великих перспектив у майбутньому не передбачалося. Однак батько взяв Нуно до себе у замок, дав йому своє прізвище, добре виховання, освіту і навчив військової справи. Відомо також, що у дитинстві Нуно відзначався великою побожністю, особливо ж почитанням Пресвятої Богородиці. У тринадцять років він став пажем при королеві Леонорі Теллеш Менезеш. У 1377 році був посвячений у лицарі, тоді ж одружився з Леонорою де Альвін. Їхнє спільне подружнє життя протривало 46 років, і мали вони тільки одну дитину – дочку Беатріс. Незадовго після одруження Нуно вступив на службу до авіських лицарів, де й познайомився з їхнім командором доном Жуаном де Авісом, майбутнім королем. Дуже швидко він став довіреною особою командора. І власне, коли у Португалії розпочалося безкоролів'я, Нуно робив усе можливе, щоб кортеси визнали Жуана де Авіса спадкоємцем трону. Кортеси, як ми знаємо, це зробили. Але тут у Португалію входить кастильська армія. Одне за одним вона займає міста і підходить до Лісабона, куди ще не встиг прибути Жуан де Авіс для коронації. Ситуація склалася така, що хто швидше займе столицю, той і коронується. Але португальська армія не зібрана, бо великі феодали не бажали бачити дона Жуана королем і тому розпустили військо. Тоді Перейра пропонує командору самому закликати до боротьби усіх своїх прихильників. Жуан назначає Нуно головнокомандувачем. Однак він має під своїм проводом тільки 300 лицарів і 1500 піхотинців. Але з таким числом людей вже 6 квітня 1384 року у битві під Атолейрошом Нуно розбиває військовий відділ кастильців, що налічував 6000 осіб. Після того, поповнивши свої ряди добровольцями, бере Бежу, Порталегре, Ештренош і Евару. Хуан Кастильський за цей час облягає Лісабон. Нуно намагається прорватись до столиці, але цього разу він зазнає невдачі і мало не потрапляє у полон. Тоді вирішує перейти до партизанських дій і відрізає кастильцям усі шляхи для постачання харчів.

У вересні 1384 року Хуан знімає облогу з Лісабону і повертається з військом у Кастилію. Жуан де Авіс в'їжджає у столицю, де коронується на короля Португалії Жуана Першого. Після коронації Нуно Альвареш Перейра отримав від короля військове звання констебля, що відповідає генеральському, а також державну посаду скарбника і титул графа

Оуремського. Відтоді замок Оуремо став його резиденцією, а довколишня територія – його володінням. У тому числі – і вже існуюче, але ще не відоме для широкого загалу село Фатіма.

Але війна не була закінчена. У Кастилії тривали приготування до нового військового походу. Знаючи про це, Жуан Перший заключив союзний договір з Англією. Англійський король Річард Другий прислав йому 600 лучників. А оскільки як Англія у той час воювала з Францією, кастильські послы доповіли французькому королю, що португальці з англійцями об'єднуються проти нього. Жуан Перший робив даремні спроби переконати короля Франції у тому, що він ніяких агресивних планів проти нього не має, а тільки захищає власну державу. У 1385 році в Португалію вступило об'єднане франко-кастильське військо, яке налічувало за одними даними 30 тисяч, а за іншими – 100 тисяч осіб. І знову давати відсіч цій агресії вирушив Нуно Альвареш Перейра. Під своєю командою він мав 1700 лицарів, 4000 піхотинців, 800 арбалетників і 600 англійських лучників. А ще до нього пристало близько 5000 тисяч селян, як правило, озброєних косами, вилами, ціпами. Однозначно сили були нерівні, але, незважаючи на це, 14 серпня 1385 року у битві під Алжубарротом війська Перейри цілковито розгромили об'єднані війська франко-кастильської коаліції. Її залишки разом із королем втекли з Португалії. Битва під Алжубарротом цілковито переламала хід у війні. У 1390 році Португалія і Кастилія підписали тимчасове перемир'я. Війна ще кілька разів поновлювалася і нарешті у 1411 році було підписано мирний договір, згідно з яким Королівство Леон і Кастилія відмовилося від будь-яких претензій на португальські землі й корону.

Варто згадати також і релігійну сторону конфлікту. В часі, коли відбувалася ця кастильсько-португальська війна, у католицькому світі мала місце Велика Папська Схизма. Тобто ситуація, коли було відразу два папи. Точніше – один Папа, який перебував у Римі, і другий антипапа, який перебував у Авіньйоні. Дуже складно було визначити, котрий із них був законним. Оскільки король Жуан Перший підтримував авіньйонського папу, то римський понтифік висловив підтримку португальським патріотам, які боролися за незалежність. Португальське духовенство теж зайняло патріотичну позицію. Зрозуміло, що й Нуно, який, як згадувалося вище, відзначався великою побожністю, активно скористався допомогою Церкви. Зі своїх вояків він створив християнську армію. Кожного дня у війську служилася Літургія. У часі походу вояки спільно молилися вервицю, а перед важливими бойовими операціями кожен воїн мав приступити до Сповіді і Євхаристії. Також Нуно навчав своїх бійців милосердно ставитися до переможеного противника. Коли на якийсь час було заключено перемир'я, у Кастилії тоді були неврожаї, і тій країні загрожував голод. Тоді Нуно організував у Португалії збір продуктів і відправляв їх голодуючим кастильцям. Крім того, він пересилав матеріальну допомогу родинам тих кастильських вояків, які загинули у цій війні. Тим самим він довів, що і в часі війни можна підставити ліву щоку, коли б'ють по правій, не відмовляючись при тому від захисту свого народу.

Коли війна з Кастилією закінчилася, Нуно Перейра взявся до будівництва флоту, щоби відбити напади марокканських піратів, які часто непокоїли прибережні міста Португалії. На морі він проявив себе не менш вдало, ніж на суші. Кораблі під його командуванням не лише відбили усі піратські напади, але й захопили головну їхню базу – марокканське місто Сеута.

У 1423 році померла дружина Нуно Леонора. Повдовівши, Нуно, перебуваючи на вершині

слави і маючи великі багатства, відмовився від усього цього і вступив у Кармський кармелітський монастир Божої Матері, де отримав ім'я Нуно де Санта-Марія (Нуно від Святої Марії). Варто вказати, що цей монастир раніше збудував сам Перейра як подяку Богородиці за перемогу під Алжубарротом. Знаючи, що ченці швидко захочуть обрати його настоятелем, як свого колишнього жертводавця, він одразу заявив, що не бажає приймати єрейських свячень, а буде просто братом Нуно. Як чернець, він виконував багато справ милосердя. Насамперед опікувався осиротілими дітьми. Упокоївся у Господі 1 квітня 1431 року. На жаль, його мощі не збереглися, вони зникли під час землетрусу 1755 року. Це була одна з причин, чому дуже довго не відбувалася його беатифікація. Однак у народі відразу після смерті Нуно його почали шанувати як святого. Як згадувала Люсія Санктош (одна з трьох дітей, які стали свідками об'явлення у Фатімі), у їхній родині його почитали ще до його офіційної беатифікації. А це був початок ХХ століття. Власне, у зв'язку з подіями у Фатімі інтерес до особи Перейри відновився як у Португалії, так і у Ватикані. Було ще раз перевірено його біографію, а також чуда, що мали місце після його відходу у вічність. У 1918 році Папа Венедикт XV проголосив Нуно де Санта-Марію Альвареша Перейру блаженним, давши його як взірець для воїнів.

Про канонізацію Нуно – трохи згодом. Без сумніву, пересічного читача цікавить питання щодо його нащадків. Як уже вище згадувалося, у подружжя Нуно й Леонори була донька Беатріс. Ще за життя своїх батьків вона вийшла заміж за принца Афонса, сина короля Жуана. Афонс отримав від батька титул герцога Браганса. У 1640 році один із нащадків Афонса герцог Жуан де Браганса став королем Португалії під іменем Жуан IV. Таким чином Нуно Перейра став родоначальником майбутніх португальських королів. Так як представники цієї династії одружувалися з членами інших королівських родин, то Нуно став предком багатьох королів різних європейських країн. Але, як не дивно, саме така спорідненість на деякий час затримала його канонізацію. І справа полягала ось у чому. Після беатифікації Нуно у 1918 році були зібрані свідоцтва про нові чуда, які ставалися за його заступництвом. Тож у 1940 році Папа Пій XII мав намір здійснити канонізацію. Але цьому різко спротивився тодішній прем'єр Португалії Антоніо Олівейра де Салазар. Свою позицію він мотивував тим, що на той час у країні були ще дуже сильні позиції монархістів, які прагнули відновити династію Браганса. Салазар побоювався, що канонізацію Перейри монархісти використають у своїх політичних цілях. Саме тому ця справа була відкладена, а пізніше про неї на якийсь час забули. Правда, незважаючи на це, Нуно де Санта-Марію Альвареша Перейру і далі вшановували на всенародному рівні. У багатьох містах, як у Португалії, так і в її колоніях, йому було встановлено пам'ятники. На честь Нуно було названо вулиці, а його зображення поміщено на банкнотах національної валюти. День беатифікації Нуно 6 листопада щороку відзначається як національне свято, хоч і не державне. Крім того, у США постало католицьке мирянське братство блаженного Нуно, яке займається опікою над безпритульними й осиротілими дітьми.

Але у 2000 році сталася незвичайна подія. Одна з працівниць Оуремського замку, де є музей Нуно, і велика його шанувальниця Гільєрміна де Жезу готувала смажену картоплю з рибою. І власне в часі приготування їй у ліве око хлюпнула кип'яча олія. Після цього жінка осліпла. Ніякі лікарські засоби не допомогли у лікуванні. Перейнята власним горем Гільєрміна почала молитися про зцілення до блаженного Нуно. Як наслідок втрачений зір відновився. Далі почалося дослідження чуда. Було опитано лікарів, які перед тим пробували лікувати цю жінку. Результати досліджень було надіслано у Ватикан. У

результаті ватиканська папська комісія ще раз перевірила біографію блаженного Нуно і чудо зцілення Гільєрміни де Жезу. А 22 квітня 2009 року Папа Венедикт XVI урочисто проголосив Нуно де Санта-Марію Альвареша Перейру святим. Цікава закономірність: і беатифікацію, і канонізацію Нуно здійснили понтифіки з однаковим іменем.

Допускаю наступне: читачі, мабуть, уже зауважили, що деякі факти з життя святого Нуно нагадують життєпис Жанни Д'Арк. До речі, обоє вони відійшли у вічність одного й того ж 1431 року. Правда, Нуно прожив довше, і його земний кінець не був таким трагічним, як у Орлеанської Діви. На історичній арені вони з'явилися тоді, коли їхня батьківщина перебувала у серйозній небезпеці. Виходячи з людських реалій, їхні співвітчизники не мали жодних шансів на вихід із загрозливої ситуації. Обоє вони відзначалися тим, що дуже любили дітей. Про опіку Нуно над безпритульними вже йшлося вище. Майже невідомим фактом залишається те, що Жанна Д'Арк, у перервах між міліарними виправами старалася відвідувати ті монастирі, які опікувалися сиротинцями. Там вона складала пожертву, а деколи навіть і проводила час із дітьми, що перебували під наглядом ченців і черниць. Безумовно, важливою запорукою їхніх перемог над противниками було те, що обоє вони у свій час запровадили щоденні відправи для тих, хто ніс службу у війську, і обов'язково закликали вояків приступати до Святих Таїнств. Це означає, що звільнення політичне вони у насамперед бачили через звільнення від гріха. Ось він, правдивий шлях до свободи. Той, про який говорить Святе Євангеліє: «Пізнайте істину, і істина вас вільними зробить» (Йо. 8, 32).

Тепер, нарешті, варто відзначити ще одне: і Жанну Д'Арк, і Нуно (перелік цей можна продовжити) можна назвати святими патріотами. Вони досягнули святості не завдяки своїм військовим перемогам, а через те, що завжди на перше місце ставили Бога, Його Церкву, Його закон. Саме у цьому запорука їхніх перемог. Тому задля наших успіхів мусимо засвоїти цю науку.